

ارتباط پرخاشگری والدین با معدل آخرین سال تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی

دکتر سیدغفور موسوی^{۱*}، دکترامراهی ابراهیمی^۱، راحله سموعی^۲، دکتر حمید افشار^۱

۱- گروه روان‌پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ۲- گروه روان‌شناسی بالینی، مرکز مشاوره دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

دریافت: ۸۷/۵/۱ پذیرش: ۸۷/۱۰/۲۴

Title: Relationship between Parental Aggression and Last Year School Average of Elementary Students

Authors: Mousavi SGh, (MD); Ebrahimi A, (PHD); Samouei R, (MS); Afshar H, (MD).

Introduction: A School achievement of children is an important preoccupation of parents. Parents' behavior and their demographic status may affect children learning potentials and mental health.

Methods: Two hundred seventy five of 4th grade students of Isfahan City, central Iran and their parents were studied for association between the last year school average of children and aggression trends of parents by aggression questionnaire scale (AGQ). Findings were analyzed by Pearson correlation scale, t-student, ANOVA, and regression under SPSS.

Results: We found negative significant correlation between maternal aggression and their children school marks ($P=0.01$) but this was not statistically significant in case of fathers' aggression. Forty two percent of children school achievement could be predicted by their parents' aggression and demographic status.

Conclusion: Maternal aggression and demographic status of parents are important and predictive factors in school achievement of students.

Keywords: Parent, aggression, student, school performance.

Hakim Research Journal 2009; 11(4): 33- 37.

* نویسنده مسؤول: اصفهان، خیابان استانداری، مرکز پزشکی نور، مرکز تحقیقات علوم رفتاری. تلفن: ۲۲۲۲۴۷۵-۰۳۱۱-۰۳۱۱-۲۲۲۲۱۳۵-۰۳۱۱

پست الکترونیک: mousavi@med.mui.ac.ir

چکیده

مقدمه: وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از دغدغه‌های مهم والدین می‌باشد. نحوه رفتار و ویژگی‌های دموگرافیک والدین از عوامل مؤثر بر آرامش و توانایی‌های فرزندان است. رفتارهای پرخاشگرانه هر یک از والدین ممکن است بر یادگیری‌های دانش‌آموزان مؤثر واقع شود.

روش کار: در یک بررسی توصیفی-تحلیلی ۲۷۵ دانش‌آموزان سال چهارم ابتدایی دختر و پسر شهر اصفهان از نظر معدل آخرین سال تحصیلی، پرخاشگری والدین و ویژگی‌های دموگرافیک آنها به وسیله پرسشنامه مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج به وسیله آزمون‌های همبستگی *ANOVA pearson, spearman* و *Regression* از طریق نرم‌افزار آماری *SPSS* مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: پرخاشگری مادران رابطه معکوس معنادار با معدل دانش‌آموز ($r = -0.20, p = 0.01$)، تعداد فرزندان ($r = 0.19, p = 0.01$) و میزان تحصیلات مادر ($r = 0.17, p < 0.05$) داشت پرخاشگری پدران رابطه معناداری با معدل دانش‌آموز را نشان نداد ولی این رابطه با تعداد فرزندان، رتبه تولد فرزند، شغل و میزان تحصیلات پدر معنادار بود. ۴۲٪ وضعیت تحصیلی فرزندان بر اساس پرخاشگری والدین و ویژگی‌های دموگرافیک آنها قابل پیش‌بینی بود.

نتیجه‌گیری: پرخاشگری والدین، به ویژه مادران، از عوامل مهم و تعیین‌کننده عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان است و لازم است در برنامه‌های بهداشت روانی و ارتقای تحصیلی مدنظر قرار گیرد. ویژگی‌های تحصیلی و شغلی والدین و وضعیت خانواده اولیه آنها از عوامل مؤثر بر میزان پرخاشگری والدین است.

کل‌واژگان: پرخاشگری والدین، دانش‌آموز، عملکرد تحصیلی.

مقدمه

بین ویژگی‌های دموگرافیک و پرخاشگری والدین با عملکرد تحصیلی فرزندان آنها، به ویژه در ایران محدود و ناکافی به نظر می‌رسد. لذا در مطالعه حاضر به بررسی این موضوع پرداخته‌ایم که این دو ویژگی والدین چه ارتباطی با معدل آخرین سال تحصیلی دانش‌آموز دارد و آیا در این رابطه تفاوتی بین پرخاشگری مادران با پدران موجود است یا خیر؟

روش کار

در این مطالعه توصیفی-تحلیلی ۲۷۵ دانش‌آموز سال چهارم ابتدایی دختر و پسر از نواحی پنجگانه آموزش و پرورش شهر اصفهان در سال ۱۳۸۴ انتخاب و از نظر معدل آخرین سال تحصیلی آنها (متغیر وابسته)، ویژگی‌های دموگرافیک و پرخاشگری والدین (متغیر مستقل) مورد مطالعه قرار گرفتند. نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای انجام شد بدین ترتیب که از هر ناحیه یک مدرسه ابتدایی دخترانه و یک مدرسه ابتدایی پسرانه (مجموعاً ده مدرسه) و از هر مدرسه یک کلاس چهارم به صورت تصادفی انتخاب و کل دانش‌آموزان کلاس در مطالعه شرکت داده شدند.

ارتباط بین انسان‌ها یکی از ضروریات زندگی است که نحوه و کیفیت آن می‌تواند آثار متنوعی را ایجاد کند. در موارد روزافزونی این ارتباط شکل پرخاشگرانه به خود می‌گیرد (۱). در حقیقت پرخاشگری رفتار هدفداری است که در جهت تحقیر و یا تحقیف شخصیت دیگران و آسیب رسانیدن به آنها صورت می‌گیرد (۲ و ۳). خانواده یکی از واحدهای مهم و تعیین‌کننده سرنوشت افراد هر جامعه است و رفتارهای والدین در این واحد از عوامل بسیار مؤثر بر وضعیت فرزندان آنها می‌باشد. در بسیاری از موارد رفتار والدین به صورت پرخاشگری با همدیگر یا با فرزندان می‌باشد و این نحوه رفتار می‌تواند عواقب ناخواسته زیادی مانند اختلال توجه و اضطراب در فرزندان را ایجاد کند (۴ و ۵). از طرفی یکی از دغدغه‌های مهم والدین وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان است که می‌تواند تحت تأثیر عوامل متعددی قرار گیرد (۶). Solomon و همکاران، در یک مطالعه رابطه معکوس بین نمره درس زبان مادری فرانسوی دانش‌آموزان با پرخاشگری والدین را یافته‌اند (۷). در مطالعه‌ای در جامائیکا نیز به حضور ضعیف‌تر دانش‌آموزان دختر مورد تنبیهات فیزیکی خانواده اشاره شده است (۸). علی‌رغم این‌ها اطلاعات موجود در زمینه رابطه

نتایج

میانگین پرخاشگری در مادران $M \pm SD = 12/9 \pm 60/88$ و در پدران $M \pm SD = 12/41 \pm 64/97$ بود. بین پرخاشگری مادران و معدل فرزندان آنها همبستگی معکوس معنادار وجود داشت ($r=0.20, p=0.20$) ولی بین پرخاشگری پدران با معدل دانش آموز رابطه معنادار نبود ($r=0.06, p=0.41$). بین پرخاشگری والدین (پدر و مادر هر دو) و معدل دانش آموز رابطه معکوس و معنادار بود ($r=-0.13, p=0.05$). پرخاشگری مادران با تعداد فرزندان آنها رابطه مستقیم معنادار داشت ($r=0.19, p=0.01$) ولی رابطه معناداری با سن مادر، تعداد اعضای خانواده اولیه مادر، شاغل یا خانه دار بودن مادر و رتبه تولد فرزند مشاهده نگردید ($p>0.05$). ضریب همبستگی اسپیرمن نشان داد که پرخاشگری مادران رابطه معناداری با میزان تحصیلات آنها داشت ($r=-0.87, p=0.05$) (جدول ۱). طبقه بندی آزمودنی ها بر حسب تحصیلات و مقایسه میانگین پرخاشگری در گروه های با تحصیلات متفاوت نشان داد که میانگین نمره پرخاشگری به ترتیب (کمترین به بیشترین) در دیپلمه ها، فوق لیسانس و دکترا، فوق دیپلم و لیسانسیه ها، بی سوادان و راهنمایی ها بود ($F=2.43, p=0.05$). پرخاشگری پدران با تعداد فرزندان آنها رابطه مستقیم معنادار ($r=0.26, p<0.001$) و با رتبه تولد فرزند مورد مطالعه نیز رابطه مستقیم معنادار ($r=0.38, p<0.001$) و با تعداد اعضای خانواده اولیه پدر رابطه معکوس معنادار داشت ($r=-0.16, p=0.05$) ولی رابطه معناداری با سن پدر نداشت ($r=0.06, p>0.05$) (جدول ۲). بین پرخاشگری پدران و میزان تحصیلات آنها رابطه معنادار غیرخطی مشاهده گردید ($F=4.51, p=0.002$) بدین ترتیب که در اینجا همانند مورد تحصیلات مادران کمترین میزان پرخاشگری مربوط به دیپلمه ها و بیشترین آن مربوط به پدران دارای تحصیلات راهنمایی بود.

معیارهای ورود به مطالعه عبارت بودند از: فقدان معلولیت جسمی دانش آموز، فقدان اختلال روانی واضح وی، همکاری حداقل یکی از والدین جهت تکمیل پرسشنامه. دانش آموزان تک والدین، بدون والدین و یا دارای جانشین والدین از مطالعه خارج شدند. پرسشنامه دارای دو قسمت ویژگی های دموگرافیک و بررسی پرخاشگری بود. در ویژگی های دموگرافیک رتبه تولد دانش آموز، تعداد فرزندان خانواده، سن والدین، تحصیلات والدین، تعداد اعضای خانواده پدر و مادر مورد پرسش قرار می گرفتند. در بررسی پرخاشگری از پرسشنامه پرخاشگری^۱ که به وسیله Buss و همکاران ساخته شده و در چارچوب یک آزمون ۲۹ آیتمی و با نمره گذاری لیکرت از ۱ تا پنج نمره گذاری می شود و دامنه نمرات از ۲۹ الی ۴۵ می باشد، استفاده شد. نمرات بالاتر نشانگر پرخاشگری بیشتر می باشد. در این آزمون پرخاشگری کلامی، پرخاشگری فیزیکی، خشم و خصومت مورد بررسی قرار می گیرد. AGQ دارای پایایی و روایی قابل قبول می باشد (۹). ضریب آلفا برای خرده مقیاس های پرخاشگری فیزیکی، کلامی، خشم و خصومت به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۲، ۰/۸۳ و ۰/۷۷ و برای کل مقیاس ۰/۸۹ است (۱۰).

این پرسشنامه پس از دعوت رسمی والدین به مدرسه و ارایه توضیحات لازم به آنها ارایه و توسط خود والدین تکمیل گردید. به منظور رعایت مسایل اخلاقی و افزایش همکاری افراد به جای نام و نام خانوادگی بر روی پرسشنامه ها کدگذاری گردید و محرمانه بودن اطلاعات حفظ گردید. پس از جمع بندی اطلاعات به دست آمده، جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون، جهت مقایسه میان دو گروه از آزمون T-student، به منظور مقایسه میانگین بیش از دو گروه از آزمون آنالیز واریانس و جهت پیش بینی نقش هر یک از متغیرهای مطالعه در پیشرفت تحصیلی از آزمون تحلیل رگرسیون استفاده شد.

جدول ۱- رابطه میزان پرخاشگری مادر با پیشرفت تحصیلی فرزند و سایر ویژگی های جمعیت شناختی

متغیرها	پیشرفت تحصیلی فرزند	سن	تعداد فرزندان	اعضا خانواده مادری	رتبه تولد فرزند	تحصیلات مادر
ضریب همبستگی	-۰/۲۰	۰/۰۳	۰/۱۹	-۰/۱۶	۰/۱۵	-۰/۱۷
سطح معنادار	۰/۰۱	۰/۶۷	۰/۰۱	۰/۰۶	۰/۰۶	-۰/۰۵

جدول ۲- رابطه میزان پرخاشگری پدر با پیشرفت تحصیلی فرزند و سایر ویژگی های جمعیت شناختی

متغیرها	پیشرفت تحصیلی فرزند	سن	تعداد فرزندان	اعضا خانواده پدری	رتبه تولد فرزند	تحصیلات پدر
ضریب همبستگی	-۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۲۶	-۰/۱۶	۰/۳۸	-۰/۲۱
سطح معنادار	۰/۴۱	۰/۴۶	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

^۱ Aggression Questionnaire (AGQ)

تحصیلی فرزند باشد. بخش دیگری از نتایج این پژوهش نشان‌دهنده ارتباط پرخاشگری والدین با برخی ویژگی‌های دموگرافیک آنها بود. در این مورد پرخاشگری مادران و نیز پدران ارتباط مستقیم و معناداری با تعداد فرزندان آنها داشت (به ترتیب $p=0/01$ و $p=0/01$). این پدیده می‌تواند به علت کاهش امکانات و یا فرصت‌های موجود برای رسیدگی به هر فرزند، افزایش اشتغالات و کاهش توانایی‌های مربوط به افزایش سن والدین باشد هر چند مطالعه حاضر رابطه معناداری بین پرخاشگری والدین و سن آنها را نشان نداد.

بین رتبه تولد فرزند با پرخاشگری مادر رابطه معناداری یافت نشد ولی این عامل ارتباط مستقیم و معناداری با پرخاشگری پدران داشت ($p<0/001$). از آنجا که در جامعه ما بخش عمده‌ای از هزینه‌های زندگی فرزندان توسط پدران تأمین می‌شود ممکن است این موضوع تا حدودی توجیه‌کننده ارتباط مذکور باشد ولی به هر حال نیاز به بررسی بیشتری را مطرح می‌کند. در این مطالعه تفاوت معناداری بین پرخاشگری مادران شاغل یا خانه‌دار یافت نشد. این نتیجه از جهتی برخلاف یافته‌های مطالعه youngblade می‌باشد که در آن دانش‌آموزان دبستانی که مادران آنها در سال اول زندگی شاغل بوده‌اند آستانه ناکامی^۲ زودرس‌تر و کنش‌نمایی^۳ بیشتری داشته‌اند (۱۶).

ممکن است فواید حضور بیشتر مادران خانه‌دار در کنار فرزندان بتواند با مزایای اشتغال مادر در جامعه ما برابری کند. تحصیلات والدین ارتباط معناداری با پرخاشگری آنها داشت ولی این رابطه خطی نبود، بدین معنی که حداکثر پرخاشگری در والدین با تحصیلات راهنمایی و سپس به ترتیب در بی‌سوادان، فوق دیپلم و لیسانس‌ها، فوق لیسانس و دکترا و حداقل آن در والدین با تحصیلات دیپلم بود. هر چند مطالعه کاملاً مشابیهی در این رابطه نیافتیم ولی مطالعه Nagin و همکاران حاکی از آن است که سطوح تحصیلی پایین‌تر مادران از تعیین‌کننده‌های استمرار پرخاشگری فیزیکی فرزندان می‌باشد (۱۷).

یکی از عوامل توجیه‌کننده این یافته هم‌زمانی بروز آسیب‌های روانی خاصی در نوجوانی والدین با دوره تحصیلات راهنمایی است که می‌تواند موجب پرخاشگری گردند (مشکلات مربوط به هویت، اختلال شخصیت و غیره). وجود کمترین میانگین پرخاشگری در دیپلمه‌ها می‌تواند به علت مسؤولیت‌های شغلی کمتر، استرس‌های تحصیلی کمتر و دستیابی زودرس‌تر به درآمد

پرخاشگری پدران با وضعیت شغلی آنها ارتباط معنادار داشت ($F=3.72, p=0.006$). بدین‌صورت که پرخاشگری ترتیب (از کمترین به بیشترین) را در مشاغل: آزاد، کارمند، بی‌کار و بازنشسته، کارگر و راننده نشان می‌داد. آزمون تحلیل رگرسیون روش گام به گام نشان داد که با تعیین اثر متغیرهای دموگرافیک رابطه تعدیل شده پرخاشگری والدین و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنها برابر $0/64$ می‌باشد و در واقع $0/38$ و واریانس از نمرات پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز توسط متغیر پرخاشگری والدین تبیین می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف تعیین رابطه بین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و پرخاشگری و ویژگی‌های دموگرافیک والدین آنها صورت گرفت. نتایج حاصل از این مطالعه حاکی از همبستگی معکوس بین پرخاشگری والدین با پیشرفت فرزندانشان بود ($p=0/02$). این نتایج با نتایج مطالعات قبلی که بیانگر تأثیرات منفی پرخاشگری بر یادگیری زبان مادری (۷)، عملکرد تحصیلی (۱۱)، بهداشت روانی (۱۲) و مشکلات توجه (۴) فرزند می‌باشد همخوانی دارد، ولی در مطالعات یاد شده تفکیکی بین ارتباط پرخاشگری مادر و پدر با عملکرد تحصیلی فرزندان ذکر نکرده‌اند. نتایج مطالعه حاضر مبین ارتباط معنادار و معکوس پرخاشگری مادران به طور خاص با معدل دانش‌آموز می‌باشد ($p=0/01$) در حالی که این ارتباط در مورد پدران معنادار نبود ($p=0/41$). این یافته با نتایج مطالعات؛ smith و همکاران که بیانگر ارتباط فقدان محبت مادری با بهره‌هوشی پایین دختران سه ساله می‌باشد (۱۳).

Lee و همکاران که بین پرخاشگری کلامی مادران با مشکلات درون‌فکنی شده پسران ۶۰-۱۸ ماهه ارتباطی را ذکر نموده‌اند (۱۴) و نیز نتایج مطالعه cotof و همکاران (۱۵) تا حدودی هم‌سویی دارد. نقطه اشتراک همه آنها تأثیرات منفی، عواطف منفی و پرخاشگری مادران بر عملکرد فرزندان می‌باشد ولی در مطالعه حاضر به طور خاص عملکرد تحصیلی فرزند مورد بررسی بوده است. این تفاوت تأثیرات پرخاشگری مادران با پدران ممکن است به علت حضور زمانی طولانی‌تر مادر در کنار فرزند و وجود تعاملات بیشتر بین مادر و فرزند (در مقایسه با پدر و فرزند) باشد. این موضوع همچنین می‌تواند به عنوان نشانه‌ای از تأثیرپذیری بیشتر مادر از وضعیت فرزندان باشد که البته در این صورت ممکن است پرخاشگری مادران متأثر از وضعیت

² Frustration

³ Acting out

پیشگیری نموده‌ایم. در مجموع آزمون رگرسیون نشان‌دهنده این بود که ۴۲٪ پیشرفت تحصیلی فرزندان بر اساس پرخاشگری والدین و سایر ویژگی‌های دموگرافیک آنها قابل پیش‌بینی است و این یافته می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های آینده بهداشت روانی و ارتقای کیفیت تحصیلی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

این پژوهش با حمایت مرکز تحقیقات علوم رفتاری اصفهان انجام شده است. بدین‌وسیله از مسؤولین و همکاران محترم مرکز مذکور قدردانی می‌شود.

باشد. وجود کمترین میانگین پرخاشگری در افراد دارای مشاغل آزاد ممکن است به دلیل استرس‌های شغلی کمتر، آزادی عمل دلخواه بیشتر و درآمدهای بیشتر این مشاغل باشد. یکی از محدودیت‌های مطالعه حاضر بررسی معدل فقط یک‌سال تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد که لازم است در مطالعات بعدی لحاظ گردد. محدودیت دیگر این مطالعه عدم تفکیک دانش‌آموزان برحسب شرایط مدارس از قبیل تعداد دانش‌آموزان کلاس، وضعیت آموزگاران و فضای فیزیکی مدرسه می‌باشد. بدیهی است به دلیل انتخاب خوشه‌ای تصادفی نمونه‌ها از همه نواحی شهر، تا حدود زیادی از تورش ناشی از این فاکتورها

References

- 1- Sadock BJ, Sadock VA, *Synopsis of psychiatry*, 10th Ed, Philadelphia, Williams & Wilkins 2007: 150- 158.
- 2- Saddock BJ, Saddock VA. *Comprehensive text book of psychiatry*, 8th .ed., Philadelphia, Williams & Wilkins 2005: 994.
- 3- Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE, et al. *Hilgards introduction to psychology*, New york, Har court college publishers 2000: 413- 419.
- 4- Jouriles EN, Barling JO, Leary KD. Predicting child behavior in maritally violent families, *Journal of Abnormal psychiatry*, 1987; 15(2): 165- 73.
- 5- Vitolo YL, elitlich-Bilyk B, Goodman R, et al. Parental Beliefs and child rearing attitudes and mental Health problems among school children, *Revista de saude publica* 2005; 39(5): 716- 24.
- 6- Vovaco RW. Anger as a children and social problem. In Blancherd RJ, Blanchard DC, *Advances in study of aggression*, New York; Academic press 1984: 55- 59.
- 7- Solomon CR, Serres F. Effects of parental Aggression on childrens self- esteem and school marks, *Child Abuse and Neglect* 1999; 23(4): 339- 51.
- 8- Susan PW, Sally M, Grantham MG, et al. School performance in adolescent Jamaican girls: Association with health ,social and behavioural characteristics, and risk factors for dropout *Journal of Adolescence* 1998: 109- 122.
- 9- BUSS AH, perry M. The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology* 1992; 63 (3): 452- 459.
- 10- Najjarian B. Constructing and validating an instrument for measuring aggression in Iranian adolescents. *Doctorate dissertation in general psychology*. School of psychology & educational sciences, shahid chamran university, Ahvaz, Iran: 1996: 95- 99.
- 11- Hurt H, Malmud E, Brodsky NL, et al. Exposure to violence: psychological and academic correlates in child witnesses. *Archives of pediatric & adolescent medicine* 2001; 155 (12): 1351- 6.
- 12- Ateah CA, Secco KL, Woodgate RL. The Risks and alternatives to physical punishment use with children. *Journal of pediatric healthcare* 2003: 123- 132.
- 13- Smith JR, Brooks GJ. Correlates and consequence of harsh discipline for young children. *Archives of pediatrics & Adolescent medicine* 1997; 151 (8): 777- 86.
- 14- Lee CM, Beauregard C, Bax KA. Child related disagreements, verbal aggression, and childrens internalizing and externalizing behavior problems. *Journal of family psychology* 2005; 19(2): 237- 45.
- 15- Carol AR, Jennifer MJ. Maternal Appraisal styles, family Ris status and anger biases of children. *Journal of abnormal child psychology*. 2005; 33 (2): 193- 204.
- 16- Youngblade LM. Peer and teacher rating of third- and fourth grade children's social behavior as a function of early maternal employment. *Journal of child psychology and psychiatry* 2003; 44(4): 477- 88.
- 17- Nagin DS, Trembly RE. Parental and early childhood predictors of persistent physical aggression in boys from kindergarten to highschool. *Archives of General psychiatry*. 2001; 58(4): 389- 94.